

رابطه پیشرفت تحصیلی و شرایط فرهنگ خانوادگی در انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان

راضیه دهقان^۱

پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۲۰

دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۰۳

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش پیشرفت تحصیلی و فرهنگ خانواده در انگیزه تحصیلی انجام شده است. روش پژوهش حاضر توصیفی و همبستگی و از نظر هدف کاربردی است. جامعه آماری پژوهش حاضر کلیه دانش‌آموزان پایه چهارم، پنجم و ششم دبستان منطقه شهسوار شهرستان کرمان بوده‌اند. روش نمونه‌گیری از نوع در دسترس و تعداد نمونه با در نظر گرفتن حجم جامعه و جدول مورگان ۳۵۳ بوده است. ابزارهای مورد استفاده در پژوهش، پرسش‌نامه انگیزش تحصیلی والرند (۱۹۹۲ م.)، پیشرفت تحصیلی تیلور وفام (۱۹۹۰ م.) و زیرمقیاس فرهنگ خانواده، از پرسش‌نامه شرایط خانوادگی (نوربخش، ۱۳۹۱) بوده‌اند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون همبستگی و رگرسیون چندگانه به روش اینتر انجام شده است. نتایج یافته‌ها نشان می‌دهد که پیشرفت تحصیلی و فرهنگ خانواده رابطه معناداری با انگیزه تحصیلی دارند و می‌توانند ۶۹٪ از انگیزه تحصیلی را تبیین کنند. این نتایج ضرورت توجه جدی اندیشمندان را به رابطه فرهنگ خانواده و پیشرفت تحصیلی در افزایش انگیزه تحصیلی نشان می‌دهند.

واژگان کلیدی: پیشرفت تحصیلی، شرایط فرهنگی، شرایط خانواده، انگیزه تحصیلی، پیشرفت دانش‌آموزان

از وظایف اصلی نظام‌های آموزشی هر کشور، انتقال میراث فرهنگی جامعه، پرورش استعداد‌های دانش‌آموختگان و آماده کردن آنان برای شرکت فعال و مؤثر در جامعه است؛ بنابراین، موفقیت دانش‌آموزان هر جامعه نشان‌دهنده موفقیت نظام آموزشی آن جامعه در زمینه هدف‌یابی و توجه به رفع نیازهای فردی است و از آنجا که دانش‌آموزان در جامعه از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند و لازم است که به این قشر از جامعه از نظر آموزشی و تربیتی توجه شود و شرایط باروری و شکوفایی آن‌ها فراهم شود، یکی از مهم‌ترین اهداف و وظایف آموزش و پرورش این است که رشدی همه‌جانبه برای دانش‌آموزان فراهم کند، تا بتوانند در زندگی فردی و اجتماعی خود، مسئول، کارآمد و به‌طور کلی از نظر روحی، روانی و جسمی انسان‌هایی سالم و سلامت باشند (وارسته‌نیا و اوجی‌نژاد، ۱۳۹۹).

جامعه و به طور اخص، نظام آموزش و پرورش، نسبت به سرنوشت دانش‌آموزان، رشد و تکامل آنان، موفقیت آنان و جایگاه آنها در جامعه، مسئول است و انتظار می‌رود دانش‌آموزان در جنبه‌های گوناگون، اعم از ابعاد شناختی و کسب مهارت و توانایی‌ها و نیز در ابعاد عاطفی و شخصیتی، آن‌چنان که باید، پیشرفت و تعالی یابند. پیشرفت تحصیلی در همه کشورهای بسیار حائز اهمیت بوده در شناسایی مدارس، معلمان و دانش‌آموزان، شاخص مهمی محسوب می‌شود. پژوهش‌ها در سطح بین‌المللی، نشان داده است که در مقایسه با سایر کشورها، عملکرد دانش‌آموزان ایرانی در حوزه‌های مختلف بسیار ضعیف بوده است؛ به طوری که در آزمون تیمز^۱، از بین ۴۱ کشور، ایران دارای رتبه ۳۷ و ۳۸ است (بلوچی و ناستی‌زایی، ۱۳۹۹).

پیشرفت تحصیلی به میزان یادگیری آموزشگاهی هر فرد گفته می‌شود (محمدی، سلم-آبادی و مهدوی‌فرد، ۱۳۹۸). که به موارد مختلفی بستگی دارد، به سادگی قابل تشخیص نیست و به دو عامل فردی و نظام آموزشی مربوط می‌شود (محب‌موسوی، نجفی، قنبری و بابایی،

۱۳۹۹). واقعیت مهم آن است که همه پیشرفت‌های شگفت‌انگیز انسان در دنیای امروز، زاینده یادگیری است و انسان، بیشتر، تجربه خود را از طریق یادگیری به دست می‌آورد. از طریق یادگیری، رشد فکری پیدا می‌کند و توانایی‌های ذهنی‌اش محقق می‌شود؛ بنابراین، چنین می‌توان نتیجه‌گیری کرد که همه پیشرفت‌های بشر در نتیجه یادگیری به دست می‌آید. یکی از شرایط مؤثر بر یادگیری در میان یادگیرندگان، انگیزش تحصیلی است. دانش قبلی یادگیرندگان بر انگیزه آن‌ها تاثیر دارد و میان یادگیری و انگیزه ارتباط وجود دارد؛ همچنین، هر چه انگیزه افراد بیشتر باشد، در مسیر یادگیری تلاش بیشتری کرده و موفقیت بیشتری کسب می‌کنند.

انگیزه یکی از مهم‌ترین عوامل موفقیت در آموزش است که مورد توجه اندیشمندان و روان‌شناسان قرار گرفته است. معلمان می‌توانند با شناسایی بیشتر مفهوم انگیزش و تاثیر آن بر فرایند یادگیری، روش‌های مناسب و هدف‌مندی را در برنامه و طرح‌های آموزشی خود اجرا کنند (اخوی‌ثمین، اکبری و احمدی، ۱۴۰۰). انگیزه پدیده‌ای درونی است که فرد را به فعالیت و تلاش وامی‌دارد. طبق بررسی‌های انجام شده، اغلب نوآوری‌ها، اکتشافات، خلاقیت‌ها و تولیدات ریشه در انگیزه قوی و همت بالا دارند (سرحدی، عبدالله‌یار، رزبان و مظلوم، ۱۴۰۰) و انگیزه را عامل هدایت و حفظ عملکرد می‌دانند؛ به طوری که محرک ذاتی فعالیت افراد و مهم‌ترین منبعی است که رفتار یادگیرنده را تحت تاثیر قرار می‌دهد و تعیین‌کننده قدرت و پایداری رفتار است (نقش و آقایی‌نژاد، ۱۴۰۱).

انگیزش تحصیلی طبق نظر دسی و رایان (Deci EL, Ryan, 2010)، یکی از مهم‌ترین و معروف‌ترین انگیزه‌های درونی است که شدت و میزان آن در افراد متفاوت است و سبب می‌شود که افراد عملکرد متفاوت داشته باشند؛ به طوری که افرادی که انگیزه بالایی دارند، واقع‌گرایانه‌تر عمل کرده، اهدافی را دنبال می‌کنند که احتمال رسیدن به آن در حد متوسط است و برای رسیدن به آن تلاش و پشتکار بیشتری دارند و در موانع و شکست‌های احتمالی، دل‌سرد نمی‌شوند و به مسیر خود ادامه می‌دهند (وارسته‌نیا و اوجی‌نژاد، ۱۴۰۱).

از سوی دیگر برخی از محققین نتایج متفاوتی را گزارش کرده‌اند. اگرچه برخی از آن‌ها بین انگیزه و پیشرفت رابطه مثبت یافتند، برخی دیگر بین انگیزه بیرونی و پیشرفت رابطه

منفی را گزارش کردند. آریپاتامانیل (۲۰۱۱) دریافت که انگیزه درونی به طور مثبت، در پیشرفت تحصیلی بین هر دو گروه مهاجران هندی و نوجوانان هندی یکی است و انگیزه بیرونی پیشرفت تحصیلی را فقط برای نوجوانان مهاجر هندی به طور منفی پیش‌بینی کرد و رابطه‌ای با پیشرفت تحصیلی نوجوانان هندی نداشت (Areepattamannil, 2011)؛ همچنین گارسیا و دیگران (۲۰۱۶) دریافتند که افراد با پیشرفت بالا، سطوح قابل توجه بالاتری از انگیزه بیرونی را گزارش کردند (Garcia, Peterson, & Reid, 2016)؛ همچنین لیم و چپمن^۱ (۲۰۱۵) دریافتند که انگیزه بیرونی و انگیزه درونی با پیشرفت ریاضی همبستگی مثبت دارند (Iyamuremye, Ndayambaje & Muwonge, 2023:26-39).

بر اساس نظریه سیستم‌های اکولوژیکی برونفن برنر (Bronfenbrenner, 1986)، محیط‌های خانوادگی شامل پیشینه خانوادگی (برای مثال وضعیت اجتماعی - اقتصادی و فرایندهایی از قبیل منابع خانواده و وجوه خانواده)، نقش مهمی در رشد فرد ایفا می‌کند (Yuan, et al, 2021). خانواده به‌عنوان کلید دستیابی به پایداری در توسعه اهداف در نظر گرفته می‌شود. مداخلات خانواده در مشکلات معیشتی، بهداشت، آموزش و خشونت موثر بوده و تأثیر مثبتی بر آموزش و بهداشت دارد. خانواده به عنوان یک واحد اجتماعی اساسی شناخته می‌شود و به‌طور اجتناب‌ناپذیری بر پیشرفت یا عقب‌ماندگی جوامع تأثیرگذار است (Park & Lee, 2020)، رویین‌تن و دیگران، (۱۴۰۱) در پژوهش خود که روی ۳۱۸ دانش‌آموز مقطع راهنمایی و متوسطه از شهر کرمانشاه انجام شد، نشان دادند که سرمایه فرهنگی خانواده و کیفیت زندگی می‌توانند عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را پیش‌بینی کنند. مفهوم سرمایه فرهنگی از نظریه بازتولید فرهنگی پیر بوردیو گرفته شده است (Bourdieu, 1986) که معتقد بود منابع فرهنگی خانواده نیز، باید معادل منابع اقتصادی (سرمایه اقتصادی)، شبکه‌های اجتماعی و ارتباطات (سرمایه اجتماعی) در نظر گرفته شود و شامل نوع مشخصی از سرمایه می‌باشد (میرساردو و قدیمی، ۱۳۹۷). سرمایه فرهنگی را مجموعه‌ای از دانش، مهارت، آموزش و مزایا تعریف می‌کنند، که به فرد این امکان را می‌دهد که جایگاه ویژه‌ای در جامعه داشته باشد. بوردیو معتقد است که والدین با انتقال

رابطه پیشرفت تحصیلی و شرایط فرهنگ خانوادگی در انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان

نگرش و معرفت به فرزندان خود، به آنان سرمایه فرهنگی می‌بخشند که در دنیای تحصیلات بسیار ارزشمند است و این انتقال سرمایه فقط در خانواده رخ می‌دهد (صفایی-موحد و بهادری، ۱۳۹۷).

فرزندان سرمایه فرهنگی را یا به‌طور غیرارادی، از طریق قرار گرفتن در معرض سرمایه فرهنگی والدین و یا به‌طور فعال، از طریق چالش‌های عمدی والدین برای انتقال سرمایه فرهنگی به فرزندان، از والدینشان به ارث می‌برند و این سرمایه فرهنگی در زبان، دانش، رفتار و اخلاق شخصی افراد، یعنی آنچه که بورديو آن را عادت می‌نامد، درونی می‌شود (سلیمانی و اسلیمان نژاد، ۱۳۹۳)؛ بنابراین، سرمایه فرهنگی، افراد را با دارایی‌های فرهنگی و در حالت تجسم‌یافته آن، با مهارت‌هایی که بدان وسیله دارایی‌های فرهنگی‌شان را نشان می‌دهند، مجهز می‌کند و نظام آموزشی نیز برای به رسمیت شناختن و پاداش دادن به سرمایه فرهنگی طراحی شده است.

خانواده و شرایط آن نیز همگام با محیط مدرسه، بر پیشرفت و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است. از جمله مواردی که با بهبود وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه قدرت‌مندی دارد، میزان تحصیلات والدین، فرهنگ کتاب‌خوانی، علاقه به مسائل مربوط به مدرسه فرزندان و درگیر شدن با امور تحصیلی آنان است (فرتاش، ۱۳۹۹). مطالعات بورديو نشان داد که بین خاستگاه خانوادگی دانش‌آموز و برخورداری از سرمایه فرهنگی و همچنین بین سرمایه فرهنگی و موفقیت تحصیلی، رابطه مستقیم وجود دارد و خانواده با ایفای نقش خود در جامعه، توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را دنبال و اجرا می‌کند (رویین‌تن و همکاران، ۱۴۰۱). میرساردو و قدیمی (۱۳۹۷) نیز نشان دادند که فرهنگ بر پیشرفت تحصیلی تاثیر دارد. آن‌ها طبق نظریه بورديو بیان کردند، که افرادی که دارای سرمایه فرهنگی هستند، به‌ویژه کسانی که دارای پایگاه اجتماعی-اقتصادی بالاتری نیز هستند، از مهارت‌های آموزشی و امکانات بیشتری بهره‌مند هستند.

از یک سو، کودکان و نوجوانان سرمایه‌های ملی هر کشوری هستند و پرورش و تربیت آن‌ها بسیار مهم و از اهداف اصلی آموزش و پرورش و خانواده است و از سوی دیگر، پیشرفت تحصیلی هر کودکی به فرهنگ خانواده مرتبط است و والدین انتقال‌دهنده فرهنگ

۱۳۱

دوره ۲، شماره ۲
تابستان ۱۴۰۲

خانواده هستند؛ علاوه بر آن، پیشرفت تحصیلی به انگیزه تحصیلی ارتباط زیادی دارد و انگیزه قوی و پایدار می‌تواند تضمین‌کننده همت والا و شکست‌ناپذیری دانش‌آموز در هر مقطعی باشد و سبب موفقیت‌های بیشتر وی در زندگی شود، در حالی که پژوهش کافی در زمینه متغیرهای مرتبط با انگیزه تحصیلی دانش‌آموز صورت نگرفته است؛ لازم است نقش دو متغیر فرهنگ خانواده و پیشرفت تحصیلی بر انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان بررسی شود؛ از این رو، این پژوهش سعی دارد به این پرسش اساسی پاسخ دهد، که آیا پیشرفت تحصیلی و فرهنگ خانواده می‌توانند انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان را پیش‌بینی کنند یا خیر.

روش

روش این پژوهش توصیفی و از نوع هم‌بستگی بوده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون هم‌بستگی و رگرسیون چندگانه به روش ایتتر انجام شد. جامعه آماری این پژوهش ۳۵۳ دانش‌آموز دبستان منطقه شههاد بودند که در پایه چهارم، پنجم و ششم تحصیل می‌کردند. روش نمونه‌گیری به صورت در دسترس انجام شد. تعداد دانش‌آموزان در این منطقه در سال ۱۴۰۰-۱۴۰۱، ۱۸۵۰ نفر برآورد شد؛ بنابراین، بر اساس حجم مورگان، حداقل نمونه برابر ۳۱۸ نفر بود. در این پژوهش به دلیل احتمال ریزش شرکت-کنندگان، ۳۶۰ نفر شرکت‌کننده انتخاب شدند و پس از بررسی پرسش‌نامه‌ها و حذف پرسش‌نامه‌های ناقص، در نهایت ۳۵۳ نفر در پژوهش شرکت کردند.

روش اجرای پژوهش به این صورت بود، که پس از هماهنگی با آموزش و پرورش منطقه و بخش مدیریت مدارس انتخابی، بر اساس روش نمونه‌گیری در دسترس، دانش‌آموزان انتخاب شدند؛ سپس پرسش‌نامه‌های انگیزش تحصیلی والرند^۱ (۱۹۹۲)، پرسش‌نامه پیشرفت تحصیلی تیلور و فام (۱۹۹۰) و پرسش‌نامه شرایط خانوادگی (نوربخش، ۱۳۹۱)، پس از توضیح اهداف پژوهش و بیان محرمانه ماندن اطلاعات شرکت‌کنندگان و گرفتن رضایت کتبی از خانواده‌ها، در اختیار آنان قرار گرفت. شرط پذیرفته‌شدن در این پژوهش، پاسخ‌دهی به کلیه سوالات پرسش‌نامه توسط دانش‌آموزان و رضایت کتبی والدین و عامل مشارکت داده‌نشده در پژوهش، عدم پاسخ‌دهی به کلیه پرسش‌نامه‌های پژوهش بود.

ابزار پژوهش

پرسشنامه انگیزش تحصیلی والرند (۱۹۹۲)، ضریب آلفای کرونباخ^۱، زیر مقیاس‌های آزمون انگیزش تحصیلی را بین ۰/۸۳ تا ۰/۸۶ گزارش کرده است. ضریب پایایی حاصل از روش بازآزمایی زیر مقیاس‌های آزمون انگیزش تحصیلی در فاصله یک ماه نیز بین ۰/۷۱ تا ۰/۸۳ گزارش شده است؛ همچنین نتایج تحلیل عاملی تأییدی ساختار ۷ عاملی مقیاس را به اثبات رسانده و حاکی از اعتبار سازه مطلوب مقیاس انگیزش تحصیلی است (ویسانی، غلامعلی و اژه‌ای، ۱۳۹۱). مؤلفه‌ها و پرسش‌های مربوط به هر مؤلفه به شرح زیر است:

- ۱- انگیزش درونی (برای دانستن): (۲-۹-۱۶-۲۳)؛ انگیزش درونی (برای دستاورد): (۶-۱۳-۲۰-۲۷)؛ انگیزش درونی (برای تجربه تحریک): (۴-۱۱-۱۸-۲۵)
- ۲- انگیزش بیرونی (تنظیم منسجم): (۳-۱۰-۱۷-۲۴)؛ انگیزش بیرونی (تنظیم درون‌فکنی شده): (۷-۱۴-۲۱-۲۸)؛ انگیزش بیرونی (تنظیم برون‌فکنی شده): (۱-۸-۱۵-۲۲)
- ۳- بی‌انگیزگی (۵-۱۲-۱۹-۲۶)

مقیاس نمره‌گذاری پرسش‌نامه، که یک مقیاس ۷ درجه‌ای است، گزینه ۱ معرف آن است، که عبارت (پرسش) مربوطه اصلاً با دلیل دانش آموز برای مدرسه رفتن مطابقت ندارد. گزینه‌های ۲ الی ۶، مطابقت کم تا زیاد و گزینه ۷ مطابقت کامل با نظر دانش‌آموز را نشان می‌دهد؛ بدین ترتیب، گزینه یا نمره ۴، حد متوسط است که در نمودار با خط چین مشخص شده است. برآورد نتایج بدین گونه است که در صورتی که مجموع نمره‌های پرسش‌نامه، بین ۲۸ تا ۷۰ باشد، میزان انگیزش تحصیلی در آن جامعه ضعیف می‌باشد؛ در صورتی که مجموع نمره‌های پرسش‌نامه بین ۷۰ تا ۱۱۲ باشد، میزان انگیزش تحصیلی در سطح متوسطی قرار دارد و در صورتی که نمرات بالای ۱۱۲ باشد، میزان انگیزش تحصیلی بسیار خوب می‌باشد.

پرسش‌نامه پیشرفت تحصیلی تیلور وفام (۱۹۹۰)

پرسشنامه پیشرفت تحصیلی تیلور وفام (Taylor & Pham, 1990)، دارای ۴۸ گویه در طیف لیکرت ۵ درجه‌ای است. مرادیان (۱۳۹۲) پایایی پرسش‌نامه را با استفاده از ضریب

دانشگاه گیلان

۱۳۳

دوره ۲، شماره ۲
تابستان ۱۴۰۲

الفای کرونباخ، $0/82$ به دست آورده است. پایایی پرسش‌نامه در این تحقیق با استفاده از آلفای کرونباخ بررسی شد و عدد $0/92$ به دست آمد، که نشان دهنده پایایی مناسب است. (صفاریه، رضایی و محمدی‌فر، ۱۴۰۱). در روش نمره‌گذاری، هر گویه دارای ۵ پاسخ است که در مقوله‌های هیچ (نمره ۱؛ کم (نمره ۲)؛ تا حدی (نمره ۳)؛ زیاد (نمره ۴) و خیلی زیاد (نمره ۵)، تعلق می‌گیرد و در ۱۱ سؤال، که به صورت منفی می‌باشد، روش نمره‌گذاری برعکس بوده است. حداکثر امتیاز قابل کسب، ۲۴۰ و حداقل امتیاز، ۴۸ می‌باشد.

پرسش‌نامه شرایط خانوادگی (نوربخش، ۱۳۹۱)

پرسش‌نامه شرایط خانوادگی (نوربخش، ۱۳۹۱)، دارای ۲۲ سؤال در ۵ خرده‌مقیاس با آلفای کرونباخ به شرح زیر می‌باشد؛ شرایط اقتصادی، $0/69$ ؛ شرایط تحصیلی، $0/59$ ؛ شرایط فرهنگی، $0/66$ ؛ شرایط عاطفی، $0/71$ و تعداد فرزندان، $0/70$ است و طیف پاسخ‌گویی آن از نوع لیکرت است، که از کاملاً مخالفم (=۱)، تا کاملاً موافقم (=۵) می‌باشد. پرسش‌های مربوط به شرایط اقتصادی در بازه سؤالات ۵-۱، شرایط تحصیلی ۱۰-۶، شرایط فرهنگی ۱۵-۱۱، شرایط عاطفی ۱۷-۱۶ و تعداد فرزندان ۲۲-۱۸ قرار دارد. در این پژوهش فقط زیرمقیاس شرایط فرهنگی مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌ها

تعداد ۳۵۳ دانش‌آموز در این پژوهش شرکت کردند که ۲۸۶ نفر دختر (۸۱٪) و ۶۷ نفر پسر (۱۹٪) بودند. از بین این تعداد، ۱۱۵ نفر در پایه چهارم (۳۲/۶٪)، ۱۲۹ نفر در پایه پنجم (۳۶/۵٪) و ۱۰۹ نفر در پایه ششم (۳۰/۹٪) تحصیل می‌کردند و ۲۱ نفر (۵/۹٪) فرزندان طلاق بودند. تحصیلات مادر ۱۱۶ نفر (۳۲/۹٪) از دانش‌آموزان دیپلم، ۷۸ نفر (۲۲٪) بالای دیپلم و بقیه زیر دیپلم بودند. ۲۶۵ نفر (۷۵/۱٪) از مادران، خانه‌دار و بقیه شاغل بودند. تحصیلات پدر ۱۱۴ نفر (۳۲/۳٪) دیپلم، ۶۴ نفر (۱۸/۱٪) بالای دیپلم و بقیه کمتر از دیپلم بودند و ۱۲ نفر (۳/۴٪) از پدران بیکار و بقیه شاغل بودند. شاخص‌های توصیفی میانگین، انحراف استاندارد، حداقل و حداکثر مقدار هر یک از متغیرهای انگیزه تحصیلی، پیشرفت تحصیلی و فرهنگ خانواده در جدول شماره ۱، ارائه شده است.

رابطه پیشرفت تحصیلی و شرایط فرهنگ خانوادگی در انگیزه تحصیلی دانش آموزان

جدول ۱: توصیف متغیرهای پژوهش

متغیرها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	کمترین	بیشترین
انگیزه تحصیلی	۳۵۳	۱۱۲/۲۷	۱۹/۴۶	۴۴/۰۰	۱۴۶/۰۰
پیشرفت تحصیلی	۳۵۳	۱۴۳/۱۶	۲۳/۴۱	۷۶/۰۰	۱۹۲/۰۰
فرهنگ خانواده	۳۵۳	۱۹/۲۰	۴/۵۷	۵/۰۰	۲۵/۰۰

$P < 0/05^*$ ، $P < 0/01^{**}$

تحلیل استنباطی داده‌ها

برای بررسی نقش پیشرفت تحصیلی و فرهنگ خانواده در انگیزه تحصیلی از رگرسیون چند متغیره^۱ به روش اینتر^۲ استفاده شد. در جدول شماره ۲ نتایج نرمال بودن داده‌ها گزارش شده است.

جدول ۲. کجی و کشیدگی استاندارد داده‌ها

درجه آزادی	کجی استاندارد	کشیدگی استاندارد
انگیزه تحصیلی	۳۵۲	۰/۰۹
پیشرفت تحصیلی	۳۵۲	۰/۰۱
فرهنگ خانواده	۳۵۲	-۰/۵۳

پیش فرض نرمال بودن توزیع نمرات انگیزه تحصیلی ($SK_{SD} = 0/09$ ، $SK_{SD} = -0/051$) = KU_{SD} پیشرفت تحصیلی ($SK_{SD} = 0/01$ ، $KUSD = -0/66$) و فرهنگ خانواده ($SK_{SD} = -0/53$) = $KUSD$ پس از نرمال کردن داده‌ها، تایید شد. (تمام نمرات کجی و کشیدگی استاندارد کمتر از $1/98 \pm$ بودند). نتایج جدول شماره ۳، رابطه بین متغیرهای پیشرفت تحصیلی و فرهنگ خانواده را با انگیزه تحصیلی نشان می‌دهد.

جدول ۳. همبستگی بین متغیرها

انگیزه تحصیلی	پیشرفت تحصیلی	فرهنگ خانواده
انگیزه تحصیلی		
پیشرفت تحصیلی	۱	
فرهنگ خانواده	۰/۷۸**	۰/۴۸**

$P < 0/05^*$ ، $P < 0/01^{**}$

۱. رگرسیون چند متغیره روشی است برای مشارکت جمعی فردی دوبا چند متغیر مستقل در تغییرات یک متغیر وابسته
۲. روش خطی

نتایج جدول شماره ۳ نشان می‌دهد که پیشرفت تحصیلی ($r = 0.78, P < 0.01$) و فرهنگ خانواده ($r = 0.63, P < 0.01$) با انگیزه تحصیلی رابطه مثبت و معناداری دارند؛ به این معنی که هر چه پیشرفت تحصیلی و فرهنگ خانواده بالاتر باشد، انگیزه تحصیلی نیز بیشتر است.

جدول ۴: نتایج رگرسیون چندگانه

ملاک	پیش بین	R	R ²	F	P	B	S.E	β	T	P
ملاک پیشرفت تحصیلی و فرهنگ خانواده	مقدار ثابت	۰/۸۳	۰/۶۹	۳۹۴/۵۹	۰/۰۰۱					
	پیشرفت تحصیلی					۱۰/۶۵	۳/۶۸	۰/۶۲	۲/۸۹	۰/۰۰۴
	فرهنگ خانواده					۱/۴۴	۰/۱۴۸	۰/۳۳	۹/۷۷	۰/۰۰۱

نتایج جدول شماره ۴ نشان می‌دهد، که مدل پیشنهادی ($F_{2,349} = 0.78, P < 0.01$) معنادار و مورد تأیید است و دو متغیر پیشرفت تحصیلی و فرهنگ خانواده، توانسته است، ۶۹٪ از واریانس انگیزه تحصیلی را تبیین کند. نتایج ضریب رگرسیون نیز نشان می‌دهد که به ازای هر واحد افزایش در نمرات پیشرفت تحصیلی، نمره انگیزه تحصیلی به اندازه ۰/۵۲ افزایش می‌یابد و این متغیر پیش‌بین به صورت معناداری در واریانس نمرات انگیزه تحصیلی سهم دارد ($B = 0.52, t = 18.31, P < 0.01$)؛ همچنین، به ازای هر واحد افزایش در نمرات فرهنگ خانواده، نمره انگیزه تحصیلی به اندازه ۱/۴۴ افزایش می‌یابد و این متغیر نیز سهم معناداری در واریانس انگیزه تحصیلی دارد ($B = 1.44, t = 9.77, P < 0.01$).

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی نقش پیشرفت تحصیلی و فرهنگ خانواده در پیش‌بینی انگیزه تحصیلی بود. نتایج تحقیق نشان داد که پیشرفت تحصیلی با انگیزه تحصیلی ارتباط دارد و بخشی از واریانس انگیزه تحصیلی را تبیین می‌کند. این یافته با نتایج تحقیقات سرحدی و همکاران (۱۴۰۰) و Iyamuremye., Ndayambaje, & Muwonge, 2013 هم‌سو است.

در تبیین این یافته، می‌توان گفت، که انگیزه تحصیلی دارای چند بعد است و چهار دلیل اعتقاد به توانایی‌ها، اعتقاد به تلاش، کوشش و مجاهدت، تلقی ارزش کارهای علمی و ویژگی‌های فعالیت‌های علمی درون مدرسه، می‌تواند بر آن تأثیر داشته، سبب افزایش آن گردد (کائوچی و سکای، ۲۰۱۱؛ به نقل از صادقی، خدارحمی و مؤمنی، ۱۳۹۸)؛ بنابراین، می‌توان گفت که هر فعالیتی که سبب پیدایش یکی از موارد گفته‌شده باشد، در ایجاد انگیزه نقش خواهد داشت؛ همچنین، پیشرفت تحصیلی نیز شامل توانایی آموخته شده یا اکتسابی افراد بوده، به موفقیت دانش‌آموزان در عرصه‌های آموزشی و مقاطع تحصیلی مختلف تعبیر می‌شود (محمودی، غفاری و موسوی، ۱۳۹۹).

بدین ترتیب، دانش‌آموزی که در تحصیل پیشرفت می‌کند، توانایی‌های خود را باور کرده، تلاش و کوشش خود را ارج می‌نهد و آن را محترم و ارزشمند تلقی می‌کند و طبق تعریف گفته‌شده، انگیزه تحصیلی او افزایش می‌یابد؛ به عبارتی دیگر، دانش‌آموز در یک چرخه موفق قرار می‌گیرد که پیشرفت تحصیلی سبب افزایش انگیزه و همچنین بالا رفتن انگیزه، سبب پیشرفت تحصیلی می‌شود. در این زمینه، می‌توان در مواردی که دانش‌آموزان انگیزه‌ای برای درس خواندن و مطالعه ندارند، به روش‌های مختلف، شرایط پیشرفت تحصیلی را برای آنان ایجاد کرد، تا پس از مدتی، به طور طبیعی، در چرخه موفق قرار گیرند و انگیزه آنان تقویت شود.

از نتایج دیگر این پژوهش، بررسی ارتباط انگیزه تحصیلی با فرهنگ خانواده است. به طوری که فرهنگ خانواده توانست بخشی از واریانس (شاخص پراکندگی) انگیزه تحصیلی را تبیین نماید. این یافته با پژوهش فلاحی، میکائیلی و عطادخت (۱۳۹۸) هم‌سو بود؛ همچنین با صفایی موحد و بهادری (۱۳۹۷) که در پژوهش خود نشان دادند که هرچه سرمایه فرهنگی خانواده غنی‌تر باشد، عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان بهبود می‌یابد. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که دانش‌آموزان در خانواده‌هایی که از فرهنگ غنی‌تری برخوردار هستند، (برای مثال وجود کتاب‌های بیشتر در خانه، یا اهمیت دادن والدین به کتاب‌خوانی) به طور متوسط، سه سال بیشتر تحصیل می‌کنند و سرمایه فرهنگی خانواده، یکی از مهم‌ترین عوامل

موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان است. خانواده‌هایی که دارای فرهنگی غنی هستند، امکانات و فضای فرهنگی خاص و متفاوت‌تری را برای تحصیل فرزندان خود فراهم می‌کنند. با وجود تلاش‌های محقق، این پژوهش نیز با محدودیت‌ها و مشکلاتی روبه‌رو بود. از جمله محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به کم بودن میزان تحصیلات والدین و شیوه آموزشی والدین اشاره کرد. در این تحقیق امکانات مدارس و کیفیت تدریس معلمان و اثرات آن بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان اندازه‌گیری نشد، که باید در تعمیم به گروه‌ها و مناطق دیگر احتیاط کرد. مشاوران مدرسه و روان‌شناسان می‌توانند از نتایج این پژوهش، در زمینه افزایش انگیزه دانش‌آموزان برای تحصیل بهره ببرند. پیشنهاد می‌شود که این پژوهش بر سایر دانش‌آموزان در مقاطع و مناطق دیگر نیز انجام گردد؛ همچنین، می‌توان متغیرهای دیگر، همچون شرایط تربیتی والدین، مانند پرخاش‌گری، سخت‌گیری و سهل‌گیری را نیز مورد آزمون قرار داد. در کشور ما مردمی با قومیت‌های مختلف و فرهنگ و ادبیات غنی، زندگی می‌کنند و به یک معنا، کشور ما شاهد پدیده چند فرهنگی است؛ بنابراین، ضرورت دارد این تنوع فرهنگی، در چنین پژوهش‌هایی در نظر گرفته شود. در نهایت به نظر می‌رسد، والدین باید مشکلات شغلی و اقتصادی خود را کمتر به فرزندان انتقال دهند و همچنین، خانواده‌ها باید مراقب باشند، عوامل و موانعی که باعث افت تحصیلی فرزندان می‌شود، ادامه پیدا نکند.

BBB

منابع و مآخذ

- اخوی‌ثمین، زهرا؛ اکبری، مهدی و احمدی، شیرین (۱۴۰۰). «الگوی روابط ساختاری انگیزه تحصیلی براساس نیازهای روان‌شناختی با میانجی‌گری نقش اهمال‌کاری تحصیلی در دانشجویان». **پژوهش در آموزش علوم پزشکی**. ۱: ۴۶-۵۶.
- بلوچی، ابابکر و ناستی‌زایی، ناصر (۱۳۹۹). «رابطه فرهنگ مدرسه با پیشرفت تحصیلی، نیازهای بنیادین روان‌شناختی و خودتنظیمی تحصیلی در دانش‌آموزان». **رویش روان‌شناسی**. ۱۲(۵۷): ۲۰۳-۲۱۳.
- رویین‌تن، مریم؛ علیزاده، غلامعلی؛ رویین‌تن، پروانه و رویین‌تن، زینب (۱۴۰۱). «پیش‌بینی عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان توسط سرمایه فرهنگی خانواده و کیفیت زندگی». **مطالعات رهبری فرهنگی**. ۱(۱۰): ۳۷-۵۰.

رابطه پیشرفت تحصیلی و شرایط فرهنگ خانوادگی در انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان

- سرحدی، مهدیه؛ عبدالله‌یار، اسما؛ رزبان، فریده و مظلوم، سکینه (۱۴۰۰). «بررسی ارتباط بین ابعاد انگیزش تحصیلی با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی زاهدان آموزش پزشکی. ۱۰: ۴۵-۵۸.
- سلیمانی، مهدی و سلیمان‌نژاد، اکبر (۱۳۹۳). «بررسی تأثیر کتاب‌های درسی بر رشد تحصیلی دانش‌آموزان مقطع ابتدایی از دیدگاه معلمان مقطع ابتدایی منطقه صوفیانه». اولین همایش ملی علوم تربیتی و روانشناسی.
- صادقی، درنا؛ خدارحمی، سمیه و مومنی، حسن (۱۳۹۸). «بی‌انگیزگی تحصیلی دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه اول نواحی روستایی: یک مطالعه داده‌بنیاد». **نوآوری‌های آموزشی**. ۷۱: ۱۲۷-۱۴۸.
- صفاریه، محدثه؛ رضایی، علی‌محمد و محمدی‌فر، محمدعلی (۱۴۰۱). «بررسی روایی و پایایی پرسش‌نامه عملکرد تحصیلی فام و تیلور (۱۹۹۹)، توسعه آموزش جندی‌شاپور، ۱: ۱-۱۵.
- صفایی‌موحد، سعید و بهادری، بهناز (۱۳۹۷). «بررسی تأثیر فرهنگ مدرسه و سرمایه فرهنگی خانواده بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان». **مدیریت و برنامه‌ریزی در نظام‌های آموزشی**. ۲ (۲۱): ۱۵۸-۱۲۷.
- فرتاش، سهیلا (۱۳۹۹). «روابط ساختاری تحصیلات و جهت‌گیری هدف والدین با انگیزش، خودپنداره و خودکارآمدی تحصیلی دختران نوجوان». **خانواده و پژوهش**. ۱ (۵۰): ۷-۲۶.
- فلاحتی، وحید؛ میکائیلی، نیلوفر و عطادخت، اکبر (۱۳۹۸). «نقش فرهنگ سازمانی مدرسه و خودتنظیمی در پیش‌بینی انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان دبیرستانی». **روانشناسی مدرسه**. ۲: ۱۱۲-۱۳۰.
- محب موسوی، مرتضی؛ نجفی، خدیجه؛ قنبری، آذر و بابایی، زهره (۱۳۹۹). «تأثیر عوامل اقتصادی بر موفقیت تحصیلی با نقش تعدیل‌گری شغل والدین». پنجمین کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی و آموزش و پرورش با محوریت توسعه پایدار.
- محمدی، حمید؛ سلم‌آبادی، مجتبی و مهدوی‌فرد، علی (۱۳۹۸). «بررسی نقش سواد والدین بر پیشرفت تحصیلی و سلامت روان دانش‌آموزان». **پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری**. ۳۲: ۲۵-۳۹.
- محمودی، علی؛ غفاری، خلیل و موسوی، افسانه (۱۳۹۹). «نقش وضعیت اجتماعی اقتصادی خانواده و مهارت‌های اجتماعی دبیران بر پیشرفت تحصیلی با میانجی‌گری درگیری تحصیلی». **رهبری آموزشی کاربردی**. ۴: ۹۳-۱۰۶.

دانشگاه فرهنگیان

۱۳۹

دوره ۲، شماره ۲
تابستان ۱۴۰۲

- میرساردو، طاهره و قدیمی، بهرام (۱۳۹۷). «سرمایه فرهنگی و پیشرفت تحصیلی؛ مورد مطالعه: دانش آموزان متوسطه دوم شهر گلستان». *جامعه‌شناسی آموزش و پرورش*. ۱۱: ۱۲۷-۱۱۳.
- نقش، زهرا و آقایی‌نژاد، نیلوفر (۱۴۰۱). «بررسی رابطه خودکارآمدی تحصیلی و مسئولیت‌پذیری تحصیلی با در نظر گرفتن نقش میانجی انگیزش درونی». *رویش روانشناسی*. ۲، (۷۷): ۱۴۷-۱۵۶.
- نوربخش، عبدالله (۱۳۹۱)، بررسی رابطه بین شرایط خانوادگی و گرایش به اعتیاد در دانشجویان دانشگاه پیام نور. دانشگاه پیام نور، گروه علوم اجتماعی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- وارسته‌نیا، مهدی و اوجی‌نژاد، احمدرضا (۱۴۰۱). «پیش‌بینی انگیزه پیشرفت تحصیلی از طریق سازگاری تحصیلی، فرسودگی تحصیلی و اضطراب امتحان». *مطالعات آموزشی و آموزشگاهی*. ۱: ۵۳۱-۵۰۵.
- ویسانی، مختار؛ غلامعلی لواسانی؛ مسعود و اژه‌ای، جواد (۱۳۹۱). «نقش اهداف پیشرفت، انگیزش تحصیلی و راهبردهای یادگیری بر اضطراب آمار: آزمون مدلی علی». *روان‌شناسی*. ۱۶ (۶۲): ۱۴۲-۱۶۰.
- Areepattamannil, Shaljan, "Intrinsic motivation, extrinsic motivation, and academic achievement among Indian adolescents in Canada and India" (2011), *Social Psychology of Education*, 14(3):427-439.
- Bronfenbrenner, U. (1986). "Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives". *Developmental Psychology*, 22(6): 723-742.
- Bourdieu, Pierre (1986). «The Forms of Capital». *J. G. Richardson. Handbook for Theory and Research for Sociology of Education*. Westport, CT: greenwood: 241-58.
- Deci EL, Ryan RM (2011). «Levels of analysis, regnant causes of behavior and well- being: The role of psychological needs». *Psychological Inquiry*. Volume 22: 17-22.
- Garcia-Reid, P., Peterson, C. H., & Reid, R. J. (2015). «Parent and teacher support among latino immigrant youth effects on school engagement and school trouble avoidance». *Education and Urban Society*, 47(3): 328-343.
- Iyamuremye, E., Ndayambaje, I & Muwonge, C.M. (2023). "Relationships of mathematics achievement with the self-

determined motivation and mathematics anxiety among senior two students in Northern Rwanda. *National library for medicine*. Available online 14 April 2023.

- Park, H & Lee, K. (2020). The association of family structure with health behavior, mental health, and perceived academic achievement among adolescents: a 2018 Korean nationally representative survey. *Park and Lee BMC Public Health* 20:510. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-08655-z>. 20
Article number: 510 (2020) 1-10.
- Taylor, S. E., & Pham, L. B. (1990). «The effect of mental simulation on goal-directed performance». *Imagination, cognition and personality*, 18(4): 253-268.
- Yuan W, Guo H, Fung CV, Chen F, Liu L, Xu L & Li Y (2021). «Family Socioeconomic Status and Chinese Adolescents' Academic Achievement in the Arts: The Mediating Role of Family Arts Resources and the Moderating Role of Family Arts Atmosphere». *Front. Psychol.* 12:751135. doi: 10.3389/fpsyg. 2-9.

The relationship between academic achievement and family culture conditions in the academic motivation of students

Raziyeh Dehghan

Abstract

The present study was conducted with the aim of investigating the role of academic progress and family culture on academic motivation. The present research method was descriptive and correlational and applied in terms of purpose. The statistical population of the present study was all the fourth, fifth, and sixth-grade students of the Shahdad district in Kerman City. The sampling method was available and the number of samples was 353 considering the size of the population and Morgan's table. Tools used in the research, Wallerand's (1992) academic motivation questionnaire, Pham and Taylor's (1990) academic progress, and the family culture subscale of the family conditions questionnaire (Noorbakhsh, 2013) were used. Data analysis was done using a correlation test and multiple regression using Inter method. The results of the findings showed that academic progress and family culture had a significant relationship with academic motivation and were able to explain 69% of academic motivation. These results show the need for scholars to pay serious attention to enriching the family culture and academic progress to increase academic motivation.

Keywords: academic progress, cultural conditions, family conditions, academic motivation, student progress